

Studiepaket till Allmänna råd för arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram

Studiepaketet är tänkt att bidra till en fördjupad kunskap om vad som står i de allmänna råden och inspirera till diskussion och reflektion om vad det innebär för den egna verksamheten.

Hur kan studiepaketet användas?

Studiepaketet kan användas av rektorer, elevhälsans personal, lärare och övrig skolpersonal vid möten, under studiedagar och på arbetslagsträffar. Studiepaketet innehåller sex avsnitt som motsvaras av respektive avsnitt i de allmänna råden.

1. Förutsättningar för arbetet
2. Uppmärksamma behov av stödinsatser samt arbeta med extra anpassningar
3. Utredda behov av särskilt stöd
4. Utarbeta åtgärdsprogram
5. Genomföra, följa upp och utvärdera åtgärdsprogram
6. Rätten att överklaga åtgärdsprogram

Varje avsnitt består av två delar: diskussionsfrågor och en dokumentation över de utvecklingsbehov man har kommit fram till. Denna dokumentation kan användas som en del i skolans systematiska kvalitetsarbete. Läs gärna mer i *Allmänna råd med kommentarer om systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet* som finns att ladda ner eller köpa från Skolverkets webbplats.

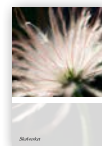

Eftersom skolors organisation och behov ser olika ut kan studiepaketet användas på olika sätt. Vissa av frågorna kan till exempel vara av särskilt intresse för rektorer och elevhälsans personal att diskutera, andra berör i hög grad lärare och övrig skolpersonal. Arbeta gärna med några frågor i taget, det gör det möjligt att diskutera och reflektera utifrån diskussionsfrågorna i lugn och ro.

Att läsa

Allmänna råd med kommentarer för arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram

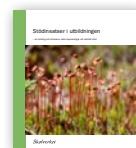
De allmänna råden riktar sig till huvudmän, rektorer, lärare och övrig skolpersonal. De gäller för förskoleklass, fritidshem, grundskola, grundsärskola, specialskola, sameskola, gymnasieskola och gymnasiesärskola. Vissa delar av råden rör vuxenutbildningen. För vuxenutbildningen finns stödmaterial *Individanpassning, extra anpassningar och orienteringskurser inom vuxenutbildningen*.

För ytterligare fördjupning och konkreta exempel, använd även:

Stödinsatser i utbildningen – från ledning och stimulans till särskilt stöd

I materialet beskrivs hur rektorn, lärare och övrig skolpersonal kan arbeta med att främja en god lärmiljö, förebygga svårigheter och arbeta med olika stödinsatser.

Förslag på arbetsgång

- ★ Börja med att läsa *Allmänna råd med kommentarer för arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*.
- ★ Bestäm vilket eller vilka avsnitt som ska diskuteras.
- ★ Utse en samtalsledare.
- ★ Bestäm hur diskussionen ska dokumenteras.
- ★ Diskutera och reflektera utifrån diskussionsfrågorna i det eller de avsnitt som har valts.
- ★ Sammanfatta vad som har kommit fram i diskussionen.
- ★ Dokumentera eventuella förändringar som behöver genomföras, till exempel i de redigerbara pdf:erna som finns på Skolverkets webbplats.

1. Förutsättningar för arbetet

Extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram i vårt systematiska kvalitetsarbete

- Vilka underlag använder vi oss av för prioritering av resurser på skolenheten?
- Vilka underlag får huvudmannen av oss inför arbetet med resursfördelning?

Utifrån den samlade bilden...

- Behöver vi utveckla arbetet med att samla in och sammanställa information om arbetet med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram? I så fall varför och på vilket sätt?
- Behöver vi utveckla vårt analysarbete, till exempel fördjupa analysen av den sammanställning vi gör av arbetet med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram? Vilka frågor vill vi ha svar på?

1. Förutsättningar för arbetet

Finns det behov av att utveckla den här delen av vårt arbete? I så fall – vad behöver utvecklas?	
Hur ska vi göra för att utveckla arbetet?	
Vem gör vad?	
När följer vi upp?	

2. Uppmärksamma behov av stödinsatser samt arbeta med extra anpassningar

Uppmärksamma behov av extra anpassningar

- Hur arbetar vi för att uppmärksamma tecken på att en elev kan vara i behov av extra anpassningar?
- Vilka tecken på behov av extra anpassningar uppmärksammar vi vanligtvis? Är det skillnader mellan ämnen eller årskurser? Är det skillnader mellan olika lärmiljöer? I så fall – på vilket sätt?
- Vilka tecken på behov av extra anpassningar kan vara svårare att uppmärksamma?
- Hur är elevhälsans kompetenser ett stöd i att identifiera elevers behov av extra anpassningar?

Arbeta med extra anpassningar

- På vilket sätt är elevhälsans kompetenser ett stöd för lärare och övrig skolpersonal i arbetet med extra anpassningar? Är det skillnad på elevhälsans stöd vid utformningen av de extra anpassningarna och vid genomförandet av dem? Är det skillnad mellan olika lärmiljöer?
- Hur tar vi tillvara elevens uppfattning om sina behov av stöd?
- Hur följer vi upp om de extra anpassningarna utgör ett tillräckligt stöd för eleven?
- Hur vet vi att alla berörda är informerade om arbetet med extra anpassningar? Hur samarbetar vi inom och mellan arbetslagen för att informera om extra anpassningar?

Samtal med eleven och elevens vårdnadshavare

- Hur uppfattar vi att våra samtal med eleven och elevens vårdnadshavare fungerar när vi har uppmärksammat att eleven kan vara i behov av extra anpassningar?
- Hur uppfattar eleven och elevens vårdnadshavare att dessa samtal fungerar? Hur vet vi det?

- Hur ser våra rutiner ut för samtal med eleven och elevens vårdnadshavare? Har vi gemensamma rutiner? Hur uppfattar vi vad som avses med att så snart som möjligt informera och samverka med elev och vårdnadshavare?

Uppmärksamma och anmäla behov av särskilt stöd

- Hur arbetar vi för att uppmärksamma tecken på att en elev kan vara i behov av särskilt stöd?
- Hur fungerar våra rutiner för att anmäla till rektorn om vi uppmärksammar tecken på att en elev kan vara i behov av annat stöd än det som kan ges i form av extra anpassningar?

Se även:

Stödinsatser i utbildningen – om ledning och stimulans, extra anpassningar och särskilt stöd. Avsnitten Främja en god lärmiljö för att förebygga svårigheter sidan 10–19 samt Arbeta med extra anpassningar sidan 20–31.

Utifrån den samlade bilden...

- Behöver vi utveckla arbetet med att uppmärksamma behov av individinriktade stödinsatser? I så fall varför och på vilket sätt?

2. Arbeta med extra anpassningar

Finns det behov av att utveckla den här delen av vårt arbete? I så fall – vad behöver utvecklas?	
Hur ska vi göra för att utveckla arbetet?	
Vem gör vad?	
När följer vi upp?	

3. Utredda behov av särskilt stöd

Att utreda

- Hur fungerar våra rutiner för att skyndsamt utreda behov av särskilt stöd?
- Vissa utredningar kan vara enklare, andra behöver vara grundliga. Hur bedömer vi det?
- Hur arbetar vi för att kartlägga elevens hela skolsituation på individ-, grupp- och skolnivå? Samtliga lärmiljöer?
- Hur fungerar våra rutiner för att elevhälsans personal tidigt ska involveras i utredningen?
- När behöver vi anlita extern utredningskompetens? Hur fungerar det?

Skyndsamt,
vad innebär
det för oss?

Utredningens innehåll

- Hur fungerar arbetet med att i en utredning dokumentera
  - a) en beskrivning av elevens skolsituation utifrån kartläggningen?
  - b) den pedagogiska bedömningen av elevens eventuella behov av särskilt stöd
- Innehåller våra utredningar de underlag som skolan behöver för att få en förståelse för elevens skolsituation och behovet av stöd? Om inte – vad är det som saknas?

Samarbete med eleven och elevens vårdnadshavare

- Hur samarbetar vi under utredningens gång med eleven och vårdnadshavare? Hur tar vi tillvara deras synpunkter?
- Hur ser vi till att eleven och vårdnadshavare får ta del av utredningen när den är klar?

Efter utredningen

- Om utredningen visar att eleven inte är i behov av särskilt stöd – hur arbetar vi vidare?
- Hur går vi vidare om utredningen visar tecken på att eleven kan tillhöra grundsärskolans, specialskolans eller gymnasiesärskolans målgrupp?

Se även:

Stödinsatser i utbildningen – om ledning och stimulans, extra anpassningar och särskilt stöd, avsnittet Utredda behov av särskilt stöd sidan 32–47.

Utifrån den samlade bilden...

- Behöver vi utveckla arbetet med att utreda behov av särskilt stöd? I så fall varför och på vilket sätt?

3. Att utreda behov av särskilt stöd

Finns det behov av att utveckla den här delen av vårt arbete? I så fall – vad behöver utvecklas?	
Hur ska vi göra för att utveckla arbetet?	
Vem gör vad?	
När följer vi upp?	

4. Utarbeta åtgärdsprogram

Utarbetande av åtgärdsprogram

- Hur fungerar våra rutiner för att utarbeta, dokumentera och besluta om åtgärdsprogram? Hur fungerar rutinerna när beslut ska fattas om att inte utarbeta ett åtgärdsprogram?
- Hur försäkrar vi oss om att åtgärdsprogrammet utarbetas utifrån den pedagogiska bedömningen av elevens behov av särskilt stöd som har gjorts i utredningen?
- Hur arbetar vi för att utforma konkreta och utvärderingsbara åtgärder som är kopplade till elevens behov av särskilt stöd samt de kunskapskrav som minst ska uppnås?
- Hur arbetar vi så att en elevs stödinsatser i form av extra anpassningar och särskilt stöd bildar en helhet?

Samarbete med eleven och elevens vårdnadshavare

- Hur ger vi eleven och elevens vårdnadshavare möjlighet att delta när ett åtgärdsprogram ska utarbetas?
- Hur försäkrar vi oss om att eleven och elevens vårdnadshavare har möjlighet att i lugn och ro ta ställning till de åtgärder som skolan föreslår, innan beslut fattas om ett åtgärdsprogram?
- Hur ser vi till att vårdnadshavare vet vilka beslut de kan överklaga och hur de i så fall ska göra?

Beslut om åtgärdsprogram

- Hur ser vi till att beslut om åtgärdsprogram utformas och hanteras på det sätt som krävs? Hur vet vi när elev och vårdnadshavare har tagit del av beslutet?
- Hur ser vi till att beslut om särskild undervisningsgrupp, enskild undervisning eller anpassad studiegång inte omfattar flera ämnen eller längre tidsperiod än nödvändigt?

- Hur ser vi till att alla möjligheter prövas för att en elev på avsedd tid ska kunna fullfölja ett fullständigt program i gymnasie- eller gymnasiesärskolan, innan beslut fattas om reducerat program?
- Hur ser vi till att alla som kan få ett uppdrag att genomföra utredningar och utarbeta åtgärdsprogram känner till rutinerna för dokumenthantering av dessa?

Se även:

Stödinsatser i utbildningen – om ledning och stimulans, extra anpassningar och särskilt stöd, avsnittet Ge särskilt stöd sidan 48–55.

Utifrån den samlade bilden...

- Behöver vi utveckla arbetet med att utarbeta och fatta beslut om åtgärdsprogram för elever i behov av särskilt stöd? I så fall varför och på vilket sätt?

4. Utarbeta åtgärdsprogram

Finns det behov av att utveckla den här delen av vårt arbete? I så fall – vad behöver utvecklas?	
Hur ska vi göra för att utveckla arbetet?	
Vem gör vad?	
När följer vi upp?	

5. Genomföra, följa upp och utvärdera åtgärdsprogram

Genomföra åtgärder

- Hur fungerar våra rutiner med att genomföra åtgärder utifrån ett åtgärdsprogram?
- Hur ser vi till att all personal som är involverad i en elevs åtgärdsprogram inleder sitt arbete så snart beslut har fattats om åtgärdsprogrammet?

Uppföljning och utvärdering av åtgärder

- Hur arbetar vi för att kontinuerligt kunna följa upp åtgärder? Hur arbetar vi för att utvärdera om åtgärder har haft avsedd effekt?

Samarbete med eleven och elevens vårdnadshavare

- Hur arbetar vi för att eleven ska bli motiverad, delaktig och engagerad i de åtgärder som genomförs? Hur vet vi att eleven uppfattar det så?
- Hur arbetar vi för att involvera och ta tillvara elevens och elevens vårdnadshavares synpunkter när åtgärder ska utvärderas?
- Hur arbetar vi för att samråda med eleven och elevens vårdnadshavare när skolan anser att ett åtgärdsprogram ska avslutas?

Efter utvärderingen

- Hur gör vi om utvärderingen visar att eleven inte längre är i behov av särskilt stöd?
- Hur gör vi om utvärderingen visar att åtgärdsprogrammets åtgärder behöver förändras?
- Hur fungerar vårt arbete om en elev är i fortsatt behov av särskilt stöd trots att eleven har uppnått de kunskapskrav som minst ska uppnås?

Se även:

Stödinsatser i utbildningen – om ledning och stimulans, extra anpassningar och särskilt stöd avsnittet Ge särskilt stöd sidan 48–55.

Utifrån den samlade bilden...

- Behöver vi utveckla arbetet med att genomföra, följa upp och utvärdera åtgärdsprogram? I så fall varför och på vilket sätt?

5. Genomföra, följa upp och utvärdera åtgärdsprogram

Finns det behov av att utveckla den här delen av vårt arbete? I så fall – vad behöver utvecklas?	
Hur ska vi göra för att utveckla arbetet?	
Vem gör vad?	
När följer vi upp?	

6. Rätten att överklaga

Informera om rätten att överklaga

- Hur fungerar våra rutiner för att informera elever och deras vårdnadshavare om rätten att överklaga beslut
  - a) om att inte utarbeta åtgärdsprogram?
  - b) om innehåll i ett åtgärdsprogram?
- Hur ser vi till att informationen om rätten att överklaga är tydlig även i de fall elever och vårdnadshavare har svårigheter med det svenska språket?

Skolan är skyldig att se till att elever och vårdnadshavare känner till att de har rätt att överklaga innehållet i ett åtgärdsprogram även om de har undertecknat programmet.

Rutiner vid ett överklagande

- Hur ser våra rutiner ut för att hantera ett överklagande?

Information om att överklaga finns på Överklagandenämndens webbplats. Där finns även informationen på lättläst svenska och översatt till olika språk.
www.overklagandenamnden.se

Utifrån den samlade bilden...

- Behöver vi utveckla arbetet med att genomföra, följa upp och utvärdera åtgärdsprogram? I så fall varför och på vilket sätt?

6. Rätten att överklaga åtgärdsprogram

Finns det behov av att utveckla den här delen av vårt arbete? I så fall – vad behöver utvecklas?	
Hur ska vi göra för att utveckla arbetet?	
Vem gör vad?	
När följer vi upp?	